

1 Aralık'a Doğru: Ayrımcılık ve Damgalamaya Son!

HIV ve LGBTİ+ Hakları Çalıştayı Sonuç Raporu

11 Kasım 2020

Hazırlayan: Defne Güzel

Kaos GL Derneği'nin düzenlemiş olduğu HIV ve LGBTİ+ Hakları Çalıştayı 11 Kasım 2020 tarihinde ikinci kez gerçekleşti. Şubat 2020 tarihinde gerçekleşen ilk çalıştayda HIV ile yaşayan kişilerin sağlığa erişiminin engellenmesi, önleme çalışmaları ve ayrımcılıkla mücadele konu başlıkları üzerine çalışmalar sürdürülmüştü. Bu çalışmaların neticesinde medyadaki ayrımcılık, HIV ile yaşayan mültecilerin sağlığa erişiminin engellenmesi, derneklerin danışmanlık kapasiteleri, yasa ve mevzuatta bulunan ayrımcı maddeler gibi bir dizi alt başlık irdelenmiş ve çözüm önerileri saptanmıştı.

11 Kasım 2020 tarihinde bu sefer çevrimiçi olarak gerçekleştirilen çalıştayda; yayılmakta ve etkisini şiddetli güçlü hissettirmekte olan Covid-19 Pandemisinin HIV ile yaşayan kişiler, GDTM'ler (Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi), test, tanı ve tedaviye erişim süreçleri üzerindeki etkisi konuşuldu. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın 24 Nisan 2020 tarihinde Cuma Hutbesi esnasında sarf etmiş olduğu; **"Ey insanlar! İslam zinayı en büyük haramlardan kabul ediyor. Lûtiliği, Eşcinselliği lanetliyor. Nedir bunun hikmeti. Hastalıkları beraberinde getirmesi ve nesli çürütmesidir, bunun hikmeti. Yılda yüzbinlerce insan gayri meşru ve nikahsız hayatın islamî literatürdeki ismi zina olan bu büyük haramın sebep olduğu Hiv virüsüne maruz kalıyor. Geliniz bu tür kötülüklerden**

insanları korumak için birlikte mücadele edelim.” sözlerinin HIV ile yaşayan kişiler ve LGBTİ+’lar üzerinde nasıl bir olumsuz etkide bulunduğu, dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcılığın ve şiddetin boyutunu nasıl arttırdığının da altı bir kez daha çizildi.

İnsan Hakları İhlalleri Raporları

İkincisi gerçekleştirilen çalıştay kapsamında Pozitif-iz Derneği’nin hazırlamış olduğu [‘2018-2019 Hak İhlallerinin Raporlanması ve Hukuki Çözümler Rapor’u](#), Pozitif Yaşam Derneği’nin Kasım 2019 yılından Temmuz 2020 yılına kadar olan hak ihlallerini kapsayan [üç ayrı hak ihlali raporu](#) ve 17 Mayıs Derneği ile Kaos GL Derneği’nin hazırlamış olduğu [HIV’le Yaşayan LGBTİ+’ların İnsan Hakları Raporu](#) ilgili dernek temsilcileri tarafından sunuldu. Sunum sırasına göre raporların içeriği şu şekildedir.

HIV’le Yaşayan LGBTİ+’ların İnsan Hakları Raporu: Kaos GL ve 17 Mayıs Derneği’nin birlikteliğiyle hazırlanmış rapor niteliksel içeriği sebebiyle Türkiye’de bir ilk olma özelliği taşımaktadır. HIV’le yaşayan LGBTİ+’ların maruz bırakıldıkları insan hakları ihlallerini görünür kılmak ve öznelerin kendi öykülerini anlatabileceği bir zemin yaratmak amacıyla oluşturulmuş rapor kapsamında 10 HIV’le yaşayan LGBTİ+ ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Rapor kapsamında öznelerin sağlığa erişimde ve iş hayatında maruz bırakıldığı ayrımcılıklar, açılma deneyimleri, örgütlere olan bakış açıları ve yaşam pratikleri gibi pek çok konu başlığı üzerinde durulmuştur. Raporun sonuçları arasında; HIV’le yaşayan LGBTİ+’ların kurumlara ve otoritelere güvenmediği, yakın çevreleri ve partnerleri tarafından sistematik ayrımcılığa maruz bırakıldığı, HIV’in değil ayrımcılığın hayatlarını zorlaştırdığı sonuçları sıralanabilir. Ayrıca raporun öneriler kısmında; HIV ile yaşayan kişilerin sağlığa erişimde maruz bırakıldığı ayrımcılıkların derhal son bulması, HIV ile yaşayan kişilerin kendi öykülerini anlatabileceği uygun zeminlerin

hazırlanması, HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların merkeze alındığı politikaların hayata geçirilmesi gerektiği sayılabilir.

2018-2019 Hak İhlallerinin Raporlanması ve Hukuki Çözümler

Raporu: 2009 yılından 2019 yılı sonuna kadar hak ihlalleri raporlarının tutulmamış olmasının verdiği eksiği, iki yıllık veriyi raporlaştırarak bir nebze olsun gidermek isteğiyle oluşturulan raporda Pozitif-iz Derneği Türkiye'nin HIV'e olan yanıtını görmeyi ve göstermeyi amaçlamıştır. İşten atılma, tedaviden imtina etme, ev sahipleri tarafından rahatsız edilme gibi çok alışlageldik vakalar farkındalık yaratılmadığını göstermek amacıyla rapor içerisine yeniden alınmıştır. Sağlığa erişim hakkının sağlık personelleri tarafından sıklıkla ihlal edilerek Türkiye'nin de tarafı olduğu Biyotıp Sözleşmesi'nin hiçe sayılması ve uygulanmıyor olması raporda altı çizilen unsurlardandır. ILO davranış kuralları iş görüşmesi, işe alım, işten atılma gibi iş hayatının her sürecinde HIV'le yaşayanlar söz konusu olduğunda bütün sektörlerde ihlal edilmektedir. Mevzuattaki yasal boşluklar ise HIV'le yaşayan kişilerin aleyhine doldurulmaktadır.

Kasım 2019-Temmuz 2020 Hak İhlalleri Raporu:

Pozitif Yaşam Derneği tarafından bu tarihleri içeren üç ayrı rapor yayınlanmıştır. Raporda kesişimsel hak ihlalleri dikkat çekmektedir. Örneğin vakalar tedaviye erişim ihlaline maruz bırakılırken aynı zamanda özel hayatın gizliliği ve ayrımcılık yasağı ihlallerine de maruz bırakılmaktadır. Raporlar birbirleriyle kıyaslandığında pandemi sebebiyle çalışma hakkının ihlalindeki artışı dikkat çekici boyuta ulaşmaktadır. Tedaviye erişim ihlali sebebiyle kişinin hayatını kaybetmesi vakası yaşam hakkının ihlali olarak ilk defa göze çarpmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın pandemi sebebiyle yayınladığı "elektif işlerin ertelenmesi ve diğer alınacak tedbirler" genelgesi hekimlerin HIV ile enfekte kişilerle ilgilenmemesi için bir bahane oluşturmuştur. 7-8 saat ameliyat için bekletilen hastanın 7-8 saat sonunda bu genelge bahane gösterilerek ameliyatının ertelenmesi bu

ayırıcı duruma örnek gösterilebilir. Rapor göz önüne alındığında ayrımcılık tazminatı meselesini de tartışmaya açıyor. Dernek bu bağlamda üç ayrı pilot dava açmış bulunmaktadır.

Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri

Sunumların ardından forum şeklinde devam eden çalıştayın önemli başlıklarından biri Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri oldu. Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri yerel yönetimlerin hizmete açtığı, laboratuvar ortamında veya hızlı test kitleri sayesinde kişilerin ücretsiz ve kimlik bilgisi vermeden HIV testi yaptırabildiği ve danışmanlık alabildiği merkezlerdir. Belediyelerin hizmete açtığı bu merkezler özellikle Covid-19 pandemisinin başında geçici süreyle hizmetlerine ara verdiler. Hizmette ara verme durumunun altında yatan sebeplerden biri danışmanlık hizmetinin yüz yüze yapılması ve bu durumun danışmanlar ile danışmanlar arasında Covid-19 açısından risk oluşturabileceği düşüncesidir.

Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri belediyelerin sağlık işleri müdürlüklerinin altında faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla sağlık işleri müdürlükleri pandemi sebebiyle kronik rahatsızlıklar üzerine faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve iş gücü pandemi sebebiyle bölünmüştür. Normalleşme süreciyle beraber merkezler belirli saat aralıklarıyla test hizmeti vermeye devam etmek fakat danışmanlık hizmetlerine ara vermek gibi önlemlerle faaliyetlerine geri dönmüştür. Bu süreçte merkezlere olan başvuruların dikkat çekici boyutta artması ise göze çarpmaktadır.

Test merkezlerinde yaşanan saat ve hizmet değişikliklerinden pandemi sürecinde haberdar olunamaması önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu haber yayımının önüne geçen sebeplerden biri de yerel yönetimlerin Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri üzerinden hedef gösterilme ihtimallerinin önüne geçilme istekleridir. Sivil toplum örgütlerinin telefonla danışmanlık

hizmeti vermesi, belirli gruplar ve sivil toplum örgütleri ile bu daha yakın bir iletişimin kurulması alternatif çözümler arasında bulunmaktadır.

90-90-90+90 Hedefi ve PReP/PeP

Sağlığın biyomedikal bir durum olmaktan çıkarılıp sosyal bir durum olarak uluslararası bağlamda adlandırıldığı şu süreçte Türkiye’de halen sağlık biyomedikal bir durum olarak adlandırılmaktadır. Bu sebeple harcamalar tedavi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu noktada her üç ya da altı ayda bir viral yük kontrolü için bütçe ayrılmasına gerek olmadığı ve bu bütçenin kampanyalara ayrılması halinde test, tanı, tedavi ve önleme çalışmalarının hız kazanacağı bilinmektedir. Bu durumun yanı sıra temas öncesi yahut temas sonrası önleyici etkisiyle bilinen PReP ve PeP için halen sağlık bakanlığı nezdinde bir çalışma yürütülmemektedir. PReP ve PeP bir hak olmasına ve temas öncesi yahut sonrası önleyici etkisi sebebiyle ömür boyu kullanılan HIV ilaçlarına oranla devlet bütçesinde onarıcı etki yaratacak olmasına rağmen sağ muhafazakar anlayış sebebiyle PReP ve PeP hizmetine sıcak bakmamaktadır.

Bu durumların yanı sıra Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı (UNAIDS)’in 2030’a kadar ulaşmayı hedeflediği ‘90-90-90 Küresel Hedefler’ formülüne dördüncü bir doksan daha eklemiş durumdadır. Buna göre; Dünya genelinde %90 oranında insanın HIV testi yaptırması ve HIV durumlarından haberdar olması, tanı alanların %90’ının a tedaviye erişmesi, tedaviye erişimi olan %90 oranındaki HIV ile enfekte kişinin viral yüklerinin ‘belirlenemez’ duruma gelmesidir. Bu üç 90’ın yanına eklenen dördüncü 90 ise; tanı alıp tedaviye erişen ve B=B seviyesine gelen HIV ile yaşayan bireylerin ne ne kadarının insan onuruna yakışır bir şekilde hayatlarını sürdürebildiğidir.

UNAIDS’in 90-90-90+90 hedeflerinde Türkiye’nin ne gibi bir gelişme kaydettiği izlenememektedir. Bu durum ise devletin de bu hedeflere ne kadar

ulaşılabilirdiği konusunda bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Ayrıca bir kaynak olmadığı için mevcut projelerin ve çalışmaların da önü kesilmektedir.

Çoklu Ayrımcılık ve HIV Kurulu

Devleti gündelik hayatlarımızda öğretmenler, hakimler, polisler, bekçiler, doktorlar vb. şekillerde görürüz. Gündelik hayatlarımızda devletle bu şekilde muhatap oluruz. Dezavantajlı gruplar devletle yüz yüze geldiği zamanlarda bir duvarla karşılaşmaktadır. Bu noktada örneğin HIV'le yaşamının yanına LGBTİ+ kimliği eklendiğinde ayrımcılığın boyutu derinleşmekte ve şiddeti artmaktadır. Dezavantajlı gruplar bu sebeple çoklu ayrımcılıklara maruz bırakılmaktadır. Bu noktada ayrımcılıkla mücadele hususunda devlet bir yol göstermemekte ve mücadele yöntemlerini öğretmemektedir. Dezavantajlı gruplar için mücadele yöntemini işaret edebilecek yerler sivil toplum örgütleridir. HIV'le yaşayan kişiler özelinde akran eğitimlerinin arttırılması bunun için örnek bir yoldur.

Ayrımcılıkla mücadele kapsamında çoklu ayrımcılık konusunu çalışacak kurumların varlığı önem arz etmektedir. HIV meselesine özel bir yasa ve oluşturulacak kurul ile bütçesi dahilinde çalışmalarını sürdüreceği olan kurul fikri HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların, mültecilerin, engellilerin, yaşlıların, seks işçilerinin vb. ayrımcılıkla karşılaşma riskini büyük oranda azaltacaktır. Devlet yetkililerinden ve STK temsilcilerinden oluşacak karma bir yapıya sahip kurullar yurt dışında uygulanırken ve HIV'e özel yasalar mevcutken Türkiye'de de halen bununla ilgili bir adım atılmamıştır. Bu yapılar onarıcı adalet hususunda da adalet sistemine katkıda bulunabileceklerdir. Nitekim darülaceze yönetmeliğinde "HIV gibi bulaşıcı hastalıklar" ibaresinin yer alması sebebiyle HIV'le yaşayan kişiler huzurevlerine kabul edilmemektedir. Bu durumla ilgili dönüştürücü politikaların üretilmesi gerekmektedir.

HIV kurulunun yanı sıra HIV'le yaşayan kişilerin oluşturduğu konseylerin fikri de yapıcı bir noktada durmakta. Bu konseylerin dernekler ötesinde politika ürettiği ve ürettiği politikaları derneklere gönderdiği, politikalara ne kadar uyulduğunun takibini yaptığı düşünceler de mevcuttur. Böylesine bir konsey fikri HIV politikalarına da yön verecektir.

Bir HIV kurulunun, HIV konseyinin ya da HIV'e dair bir yasanın talebi çoklu ayrımcılık sebebiyle önem taşımaktadır. Örnek verilecek olursa; HIV'le yaşayan seks işçileri ifşa edilmekte, HIV'le yaşayan translar uyum süreçlerini ilerletmemekte, HIV'le yaşayan engelliler sağlık kurumlarının fiziksel özelliklerinin yetersizliği sebebiyle bu kurumlara erişememekte, HIV'le yaşayan kadınlar jinekolog muayenesi sırasında ayrımcılığa maruz bırakılmakta, mahpuslar bu sebeple tecrit edilmekte, göçmenler ve mülteciler ise SGK'nın değişken geneldeleri sebebiyle ilaçlarına erişimde güçlük yaşamaktadırlar.

Medula Sistemi ve HIV'le Yaşayanların Güvenliği

"Medula sistemi "reçete onay sistemi / reçete provizyon sistemi" şeklinde tanımlanan ve tüm eczacı ve hekimlerin kişilerin TC kimlik numarası ile tüm ilaç geçmişi ulaşabildikleri ve sadece kimlik ibrazı ile açtırılıp/kapatılabileceği bir sistemdir. Bu sisteme kişinin sadece tedavi gördüğü hekim veya ilaçlarını aldığı eczacının değil tüm hekim ve eczacıların erişim sağlaması Kişisel Verilerin Korunması açısından ciddi bir ihlaldir ve HIV ile yaşayan kişiler açısından başka birçok alanda hak ihlaline sebep olmaktadır. Örneğin HIV, çalışma hayatını etkileyen bir statü değilken, işyeri hekimlerinin Medula sistemi üzerinden kişilerin HIV statüsünü öğrenmesi sebebiyle kişinin statüsü onayı dışında işyerinde ifşa olabilmekte ve hatta iş akitleri feshedilebilmektedir.

Medula sisteminin yanı sıra HIV'le yaşayan kişilerin herhangi bir afet durumunda güvenliklerini nasıl sağlayabilecekleri üzerine plan yapılması da çalıştayda tartışmaya açıldı. Pandemi sebebiyle yaşanan sıkıntılar bir yana, İzmir depremi sonrası HIV'le yaşayan kişilerin evde kalan ilaçlarına erişemediği ve böyle bir durumda neler yapılabileceğinin bilinmemesi göze çarpmaktadır. Bunlar ve benzeri durumlarla ilgili olarak bilgilendirici metinlerin üretilmesi ve yayıma açılması gerekmektedir.

Sivil toplum örgütleri özne temelli politikaları daha çok gündemlerine almalıdır. Mahremiyete dair endişeler de sürmektedir. Bu sebeple danışmanlık hizmetinin profesyonelliğinin altı tekrar tekrar çizilmelidir. Ayrıca LGBTİ+ örgütlerinin ve HIV örgütlerinin bir araya gelişi HIV'le yaşayan LGBTİ+'ları güçlendirmektedir. Yine bu derneklerin oluşturacağı karma raporlar ise HIV'le yaşayan LGBTİ+'ların seslerini duyurmasına da alan açacaktır.

Mevcut politikaların ve hizmetlerin değerlendirilmesi, güçlendirilmesi ve dönüştürülmesi için HIV çalıştayının üçer aylık aralıklarla gerçekleştirilmesi hareket üzerinde güçlendirici bir etkide bulunacaktır.